

З формальної точки зору відмінність адміністративного указу від закону знаходиться в тому, що закон – це норма, котра походить виключно від законодавчої влади, котра майже повсюдно організована на засадах народного представництва, тоді як адміністративний указ – норма, що походить від виконавчої влади [7, с. 460].

Список бібліографічних посилань

1. Дегай П. Пособия и правила изучения российских законов или Материалы к Энциклопедии методологии и истории литературы российского права. М. : Тип. А. Семена, 1831. 142 с.
2. Аренс Г. Юридическая энциклопедия или органическое изложение науки о праве и государстве на основании принципов этической философии права. М. : Тип. А. Семена, 1863. 524 с.
3. Ренненкампф Н. К. Очерки юридической энциклопедии. Изд. 2-е, испр. и доп. Киев : Изд. Н. Я. Оглоблина, 1880. 287 с.
4. Павлова К. Е. Юридическая техника как атрибут нормотворческой деятельности (на примере органов внутренних дел) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Белгород, 2016. 163 с.
5. Коркунов Н. М. Указ и закон. СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1894. 408 с.
6. Гримм Д. Д. Энциклопедия права с приложением краткого очерка истории философии права. СПб. : Типография инженера Гершуна, 1895. 238 с.
7. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. Выпуск 1. М. : Изд-во бр. Башмаковых, 1910. 805 с.

Одержано 11.03.2019

УДК 351.74(477)

Олена Юхимівна СИНЯВСЬКА,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6386-4151>

ЩОДО ВІДМІННОСТЕЙ МІЖ МАТЕРІАЛЬНОЮ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» «у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону» [1, ст. 19]. В той же час відомо, що залежно від галузевої належності правової норми, за порушення якої настає юридична відповідальність, розрізняють такі її види: конституційна відповідальність, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність, дисциплінарна відповідальність та матеріальна відповідальність [2, с. 380–384]. Під матеріальною відповідальністю в загальній теорії права розуміють обов'язок кожної із сторін трудових правовідносин (працівника і власника) відшкодувати майнову шкоду, завдану іншій стороні внаслідок невиконання чи неналежного виконання трудових обов'язків у встановленому законом розмірі та порядку [Там же, с. 383]. Але в Законі України «Про Національну поліцію» матеріальної відповідальності поліцейських не передбачено. На нашу думку матеріальну відповідальність поліцейських не можна ототожнювати з їх цивільно-правовою відповідальністю, оскільки, незважаючи на наявність багатьох спільних рис, це два самостійних види юридичної відповідальності. Розглянемо відмінності між ними.

1. Цивільно-правова відповідальність регулюється цивільним законодавством. При цьому цивільні відносини засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, а до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом [3, ст. 1]. Матеріальна відповідальність поліцейських регулюється Положенням про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі, де прямо зазначається, що «притягнення до матеріальної відповідальності не звільняє від дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності» [4], Постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 1995р. №880 «Про затвердження Переліку військового майна, нестача або розкрадання якого відшкодовується винними особами у кратному співвідношенні до його вартості» [5].

2. Суб'єкт майнової відповідальності по цивільному праву – будь-яка фізична або юридична особа, що заподіяла шкоду, якщо вона має цивільну правосуб'єктність, або особа, яка

відповідальна за заподіяну шкоду. Щодо матеріальної відповідальності за трудовим правом, то суб'єктами можуть бути лише працівники, що перебувають у трудових правовідносинах з підприємством, установою, організацією, яким заподіяна шкода. Так, дія норм Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі, поширюється лише на спеціальних суб'єктів права, зокрема, на осіб рядового та начальницького складу Міністерства внутрішніх справ України [4, ст. 1].

3. При визначенні розміру матеріальної відповідальності поліцейських враховується лише пряма дійсна шкода, завдана державі [4, ст. 2]. На цю категорію осіб не може бути накладена відповідальність за шкоду, яка може бути віднесена до категорії виправданого службового ризику. Матеріальна відповідальність поліцейських не виникає також у випадках, коли шкода заподіяна їх правомірними діями. Аналогічна регламентація суспільних відносин щодо відшкодування шкоди і в нормах трудового законодавства, відповідно до яких також враховується лише пряма дійсна шкода, заподіяна працівниками, тобто якщо шкода може бути віднесена до категорії нормального виробничо-господарського ризику, трудове законодавство не покладає на працівників обов'язку її відшкодування [6, ст. 130]. Однак при визначенні розміру збитків за нормами цивільного права, враховуються не тільки реальні збитки, тобто втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права, але також упущена вигода (доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене) та моральна шкода [3, ст. 22, 23].

4. Спостерігаються деякі відмінності і при вирішенні питання щодо розміру сум, що підлягають стягненню для відшкодування шкоди. При цьому є деяка схожість регламентації матеріальної відповідальності поліцейських за шкоду, заподіяну державі, з загальними нормами трудового права. Так, працівники підприємств, установ та організацій та поліцейські, як правило, несуть матеріальну відповідальність лише в суворо встановлених межах, виходячи з заробітку, який отримують. У будь-якому випадку, загальна сума відшкодування шкоди не може перевищувати середнього місячного заробітку працівника або місячного грошового забезпечення особи рядового та начальницького складу [6, ст. 130, 132; 4, ст. 10]. Матеріальна відповідальність понад цих меж, але не більше повного розміру заподіяної шкоди, допускається лише у випадках, передбачених у законодавстві [6, ст. 134, 135; 4, ст. 13–15]. Поряд із загальними рисами, є й деякі відмінності в регулюванні матеріальної відповідальності поліцейських та матеріальної відповідальності працівників за трудовим правом: для осіб рядового та начальницького складу Міністерства внутрішніх справ за шкоду, заподіяну розкраданням, марнотратством або втратою зброї та боєприпасів, оптичних приладів, засобів зв'язку, спеціальної техніки, спеціального обмундирування, спеціального одягу і взуття, інвентарних речей та деяких інших видів військового майна, встановлена матеріальна відповідальність у 2–10-кратному розмірі вартості цього майна. Перелік військового майна, нестача або розкрадання якого відшкодовується винними особами у кратному співвідношенні до його вартості, затверджується Кабінетом Міністрів України [4, ст. 14].

Більш суттєві відмінності є між матеріальною відповідальністю згідно з Положенням про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі та цивільно-правовою відповідальністю (як договірною, так і позадоговірною) у разі невиконання зобов'язання або виконання зобов'язання із заподіянням шкоди: цивільно-правова відповідальність передбачає, за загальним правилом, відшкодування шкоди у повному її розмірі незалежно від заробітку та інших прибутків особи, що заподіяла шкоду.

5. Матеріальна відповідальність поліцейського настає за обов'язковою наявністю вини [4, ст. 3], тоді як цивільно-правова відповідальність може наступити як при наявності вини, так і при її відсутності (наприклад, при заподіянні шкоди джерелом підвищеної небезпеки).

6. Є відмінності у порядку відшкодування шкоди. Матеріальна шкода, заподіяна поліцейським, за загальним правилом, стягується на підставі наказу начальника, і лише у виключних випадках – за рішенням суду [4, ст. 17, 23, 31]. Відповідно до трудового права, покриття шкоди працівниками в розмірі, що не перевищує середнього місячного заробітку, провадиться за розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, керівниками підприємств, установ, організацій, та їх заступниками – за розпорядженням вищестоящего в порядку підлеглості органу шляхом відрахування із заробітної плати працівника. Якщо працівник не згоден з відрахуванням або його розміром, трудовий спір за його заявою розглядається в порядку, передбаченому законодавством. У решті випадків покриття шкоди провадиться шляхом подання власником або уповноваженим ним органом позову до районного, районного у місті, міського чи міськрайонного

суду [6, ст. 136]. Щодо цивільного права, то при відмові особи від добровільного відшкодування збитків, стягнення провадиться тільки через суд.

7. Наступною відмінністю матеріальної відповідальності від цивільно-правової є те, що відповідно до загальної теорії цивільного права відшкодування шкоди може здійснюватися в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, пошкодження пошкодженої речі тощо) або шляхом грошового відшкодування збитків. Для матеріальної відповідальності поліцейських в даному питанні встановлені деякі обмеження з урахуванням специфіки заподіяної шкоди. Так, згідно зі ст. 6 Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі, відшкодування шкоди натуральним рівноцінним майном не допускається в разі втрати чи пошкодження зброї, боєприпасів, спеціальної техніки тощо, які не можуть перебувати у громадян [4].

8. Цивільно-правові стягнення накладаються і за порушення особистих немайнових прав, які полягають у приниженні честі, гідності, ділової репутації особи. А відповідно до Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі «відшкодуванням підлягає пряма дійсна шкода, заподіяна розкраданням, пошкодженням, втратою чи незаконним використанням військового майна, погіршенням або зниженням його цінності, що спричинило додаткові витрати для військових частин, установ, організацій, підприємств та військово-навчальних закладів ... для відновлення, придбання майна чи інших матеріальних цінностей або надлишкові виплати» [4, ст. 2].

Отже, матеріальна відповідальність поліцейських – це самостійний вид їх юридичної відповідальності з притаманними їй особливостями, що відрізняється від майнової цивільно-правової відповідальності та потребує окремого закріплення та нормативно-правового урегулювання.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Загальна теорія держави і права : підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
3. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
4. Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі : затв. постановою Верховної Ради України від 23.06.1995 № 243/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 25. Ст. 193.
5. Про затвердження Переліку військового майна, нестача або розкрадання якого відшкодовується винними особами у кратному співвідношенні до його вартості : постанова Кабінету Міністрів України від 02.11.1995 № 880 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-95-п> (дата звернення: 15.03.2019).
6. Кодекс законів про працю України : закон УРСР від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Дод. до № 50. Ст. 375.

Одержано 19.03.2019

УДК 355.357

Тетяна Леонідівна СИРОЇД,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного і європейського права
юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

ДОТРИМАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СИЛ ООН

Характерною особливістю країн, в яких вирують конфлікти, і країн, що знаходяться на постконфліктному етапі, найчастіше є розвал державної системи охорони правопорядку і серйозні проблеми в галузі забезпечення безпеки та захисту прав людини, що веде до підризу довіри населення до сектору безпеки. Місія поліції ООН на території означених країн полягає у сприянні відновленню довіри населення до поліцейської служби приймаючої держави і до структур, що